

Från gårdsbokföring till statistiska lönsamhetsmått

Statistik baserad på bokförings- och taxeringsmaterial

av Gunnar Larsson

Dubbel bokföring har fyllt 500 år !

I november 1494 publicerade den italienske munken Luca Pacioli boken "Summa de Arithmetica Geometra Proportioni e Proportionalita". Ett kapitel i boken presenterar den "Italienska metoden" för bokföring, som idag går under namnet dubbel bokföring. Kanske var denna bokföringsmetod tillämpad långt tidigare, men Pacioli anses vara upphovsmannen då han skrivit och publicerat en populär beskrivning av dubbel bokföring

Kunskaper om olika bokföringsmetoder spreds tidigt över Europa. Sålunda har i Nederländerna konstaterats att jordbrukaren Rienck Hemmema under tiden 1569–1573 i kronologisk följd redovisade inkomster och utgifter i en dagbok.

Jordbruksbokföringen växer fram

Gårdsbokföring redan på 1800-talet men ingen löpande statistik

I mitten av 1800-talet var jordbruket i stor utsträckning kvar i naturhushållningen. Den marknadsförda delen av produktionen var ringa. Undantag utgjorde dock storjordbruken.

Bokföring och kalkylering förekom vid större gårdar och syftet var främst att kontrollera ekonomin i driften på den egna gården. Behovet av planering uppmärksammades också. Dagböcker som löpande beskriver

avkastning samt inkomster och utgifter fanns ibland på gårdarna. Som exempel kan nämnas den redovisning för Fällnäs gård på Södertörn som publicerades av Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien (1994). Materialet skildrar en mer än 200-årig utveckling med tonvikt på det fysiska produktionsflödet, men även ekonomiska termer finns med. Brukningsmetoder och byggnadsunderhåll framgår också.

Intresset för bokföringsprinciper dök först upp inom handel och industri. Därefter kom jordbruket.

Enligt Hjelm (1948) fanns under senare delen av 1800-talet i Tyskland en rad tongivande lantbruksekonomer. Howard gjorde sig känd bl.a. med sina beräkningar av produktionskostnader. Han betraktade jordbruksföretaget som en samling fristående produktionsenheter, vilkas ekonomi kunde fastställas var för sig. Samtidigt påpekade Howard att de olika produktionsgrenarna är starkt beroende av varandra.

Aereboe betraktade företaget som en enda enhet där den ekonomiska redovisningen inte kunde brytas ned i mindre delar. Följden av detta var att produktionskostnader inte kunde beräknas för enskilda produktionsgrenar.

Thaer var en uppmärksam lantbruksekonom som rekommenderade en ingående bokföring och en omfattande arbetsredovisning. Han förordade veckovisa noteringar av inkomster och utgifter samt andra viktiga händelser på gården.

Enligt P.G.Winsler (1940) var även svenskar aktiva i bokföringens utveckling. I början av 1870-talet utgav Lennart Holmström, verksam vid Hvilans folkhögskola, sina bokföringstabeller med praktiska anvisningar för mindre jordbruk. Enligt Winsler återkom Holmström redan på 1880-talet tillsammans med Adolf Brusewitz med ett arbete om dubbel bokföring för det mindre och medelstora jordbruket.

Tullskyddsperioden före första världskriget

Jordbrukskrisen i slutet av 1800-talet ledde till prisfall på spannmål i Europa och tullar infördes i många länder. Större gårdar ändrade i många fall produktionens inriktning mot animalier. Hjelm (1948) har belyst hur politikerna i den nya situationen fick behov av att följa produktionskostnaderna för avvägning av tullarnas storlek. I grunden handlade det om att påverka inkomstfördelningen i samhället.

Av Hjelm framgår att Howard och Laur utvecklade kostnadsberäkningar till ledning för tullpolitiken. För att möjliggöra avvägning av tullarna på olika jordbruksprodukter krävdes data för enskilda produktionsgrenar.

Nannesson lägger grunden till bokföringsundersökning

Bakgrunden

Den organiserade bokföringsverksamheten växte fram under ledning av hushållningssällskap, bokföringsföreningar och driftsbyråorganisationen. Fr.om. 1911 lämnade staten ekonomiskt stöd till bokföringsverksamheten.

Ludvig Nannesson är en förgrundsgestalt inom svensk lantbruksbokföring. När Sveriges lantbrukssällskap (SAL) bildades 1918 blev Nannesson chef för dess driftsbyrå. Under perioden 1928–1933 var han direktör för SAL. Det senare året utnämndes han till professor i lantbruksekonomi med handelslära vid Lantbrukshögskolan i Ultuna.

Ekonomisk information avseende jordbruksföretagets totalresultat och räntabilitetsberäkningar för olika produktionsgrenar som underlag för driftsplanering ansågs vara viktiga behov. Vidare beaktades prispolitiska ändamål, t.ex. för att ge underlag för tullpolitiken.

Driftsbyrån bildas

Det statliga stödet till bokföringsverksamheten i jordbruket utvidgades fr o m 1915 till att omfatta räkenskapsutdrag och statistiska bearbetningar av bokföringsmaterial. År 1918 bildades Driftsbyrån på initiativ av jordbrukets organisationer med följande syfte:

”Genom där sakkunniga skall utredas frågor om jordbruksdrift och hur jordbruk böra på mest lönande sätt ordna sin drift, stödd av modern bokföring”.

Driftsbyrån fick uppdraget att medverka i insamlingen av de bokföringsstatistiska data, som efter bearbetning och analys publicerades i Räkenskapsresultat från svenska jordbruk. Bearbetningen skulle stå under tillsyn av Kungl. Lantbruksstyrelsen.

Det första driftsbyråkontoret låg i Stockholm. I slutet av 20-talet öppnades kontor även i Halmstad. Antalet anställda var då totalt 12 personer. En försiktig utbyggnad skedde under 1930-talet. I slutet av decenniet hade kontor även öppnats i Kristianstad och Linköping.

Datainnehåll och kalkylmetodik

Räkenskapsresultat från svenska lantbruk publicerades för första gången avseende 1914/15 (se nedan). Undersökningens omfattning utökades successivt vad gäller deltagande gårdar. Under startåret 1914/15 ingick drygt 100 gårdar i bearbetningen. För räkenskapsåret 1920/21 hade urvalet ökat och omfattade 3–400 gårdar.

Egendomens nr	Bruttoavkastning per hektar											
	Från växtproduktionen				Från djurproduktionen						Annan pro- duktion	S:ma
	Spann- mål, frö	Han- dels- växter	Andra prod.	S:ma	Hästar	Nöt- kreatur	Mjök	Svin	Andra hus- djur	S:ma		
30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42
42	83	72	—	158	—	—	61	76	5	142	92	392
43	48	13	—	61	—	—	230	94	54	378	108	547
44	82	94	—	176	—	75	120	213	34	442	54	672
46	—	8	25	33	—	—	—	32	18	51	262	346
48	171	132	—	303	—	20	196	173	69	458	54	815
54	90	113	2	205	—	74	187	249	107	617	55	877
110	17	—	—	17	50	68	322	272	69	781	99	897
111	157	171	24	352	67	63	178	106	48	462	46	860
112	94	56	5	173	—	13	103	131	40	287	44	504
113	76	3	10	91	—	43	65	73	19	200	67	358
114	—	22	24	46	—	80	223	238	55	596	90	732
115	59	7	—	66	—	99	105	134	84	422	35	523
116	6	5	—	11	—	21	127	115	18	281	23	315
117	116	216	38	370	12	47	152	97	17	325	25	720
118	72	13	—	85	—	68	40	183	20	311	47	443
119	45	113	22	180	—	2	182	358	—	542	121	843
1	216	141	11	369	14	27	149	106	4	300	24	393
3	180	75	—	255	14	49	132	41	28	264	16	535
4	162	135	—	298	15	34	105	143	28	325	21	644
25	112	90	—	202	43	48	55	54	15	215	12	429
41	141	102	3	246	29	6	151	19	22	227	19	492
56	111	115	—	226	40	29	95	128	2	294	13	533
57	201	178	6	388	20	17	130	30	6	203	37	628
58	24	117	—	141	5	25	217	202	8	457	60	658
59	151	97	—	248	59	45	98	24	15	241	25	514
60	176	145	4	325	34	—	114	48	11	207	16	548
99	93	16	7	116	13	31	93	54	12	203	14	333
100	—	1	4	5	21	38	112	102	15	288	113	406
101	121	68	—	189	—	37	57	68	10	203	42	433
102	174	168	—	342	31	73	191	17	13	325	23	690

Källa: Räkenskapsresultat från svenska jordbruk bokföringsåret 1914–1915.

Regionalt gjordes vid denna tid en gruppering på följande fyra områden: Södra Sveriges vete- och sockerbetsområde, Södra Sveriges råg- och potatisområde, Mellersta Sverige samt Övre Norrland.

Insatsen av olika produktionsfaktorer kartlades ingående för de delta-
gande företagen. Arealanvändning, arbetsinsats och kapitalinsats var där-
vid viktiga faktorer. Produktionen mätt i fysiska termer redovisades enbart
för växtodlingen. Den redovisade bruttoavkastningen avsåg värdet av
framställda slutprodukter till försäljning och naturaförbrukning. Drifts-

kostnaderna ägnades stor uppmärksamhet och redovisades per hektar med uppdelning i arbetskostnader, varuinköp och övriga kostnader.

Det resultatmått som ofta sköts i förgrunden var räntabiliteten, dvs. förräntningen satt i relation till insatt kapital. Detta resultatmått förutsätter att hela arbetsinsatsen åsätts en viss lön. Begreppet "Räntabel arbetslön" användes för att beskriva erhållen arbetsersättning när insatt kapital ges normal förräntning.

Resultatmått i Räkenskapsresultaten.

Arbetslönen per fullgod arbetstimma var i genomsnitt 73 öre. Jordbrukarnas erhållna arbetsersättning i lantbruket uppgick till 89 procent härav eller 65 öre per manstimma.

Källa: Räkenskapsresultat från svenska jordbruk, 1920/21

Den jordbruksekonomiska undersökningen – många förändringar över tiden

Lantbruksstyrelsen får ökat ansvar

Fram till slutet av 1930-talet användes *Räkenskapsresultaten* främst till rådgivning, undervisning och forskning. Behovet av ekonomiskt underlag för de jordbrukspolitiska besluten ökade under 1930-talet till följd av de då införda regleringarna. Detta illustreras av att det vid denna tid genomfördes ett antal deklarationsundersökningar.

Fram till denna tid hade kvalitén i *Räkenskapsresultaten* stora brister. Otto Zetterberg (1954) pekade på att det är stor skillnad på materialet fram till 1938/39 och därefter. Viktiga förklaringar till bristande kvalitet i det äldre materialet ansågs vara urvalets begränsade omfattning samt dess ojämna fördelning regionalt och på storleksgrupper, vilket i sin tur berodde på den ojämna anslutningen till bokföringsbyråer och bokföringsringar. Vidare framhöll Zetterberg att de deltagande gårdarna med säkerhet hade en rationellare drift än genomsnittet.

Efter beslut av 1939 års riksdag tillkom Lantbruksstyrelsens jordbruksekonomiska undersökning (JEU). Resultaten skulle publiceras i lantbruksstyrelsens meddelanden under benämningen *Räkenskapsresultat från svenska jordbruk*. Fr.o.m. undersökningsåret 1939/40 skulle JEU omfatta 1 600 företag, men denna urvalsstorlek uppnåddes först i 1948/49 års undersökning.

Utvidgningen av urvalet 1939/40 medförde att samtliga län skulle vara representerade. I övrigt skulle urvalet vara representativt vad gäller olika jordbruksområden och storleksgrupper. Driftsbyrån fick uppdraget att utföra merparten av arbetet med insamling och bearbetning av JEU-materialet.

Sammanfattningsvis kan sägas att bokföringsundersökningen fr.o.m. 1939 fick fastare former och en mer preciserad målsättning.

Nya behov leder till stor omläggning 1954

Totalkalkylen överges

Under 1940-talet och början av 1950-talet var totalkalkylen, som visar jordbrukets intäkter och kostnader för jordbrukssektorn totalt, det viktigaste instrumentet för prissättningen på jordbruksprodukter. Totalkalkylen betraktades vid sin tillkomst som ett kristidsinstrument och ansågs på 1950-talet fungera mindre väl som prissättningsinstrument, då överskott av jordbruksprodukter började uppträda.

Typjordbrukskommittén

Redan i 1947 års jordbrukspolitiska beslut förutsattes en övergång vid prissättningen av jordbruksprodukter från totalkalkylen till s.k. typkalkyler baserade på JEU. Övergången kom dock att dra ut på tiden, då det för ändamålet krävdes en omläggning och förbättring av undersökningen.

Först vid 1953 års riksdag beslutades att JEU skulle användas som underlag för s.k. typjordbrukskalkyler, vilka skulle ligga till grund för prissättningen på jordbrukets område. Statsmakterna önskade ett större och säkrare material än som tidigare varit tillgängligt framför allt i storleksklasserna 10–20 och 20–30 ha.

År 1951 fick Lantbruksstyrelsen och Statens jordbruksnämnd i uppdrag att utreda metodfrågorna i JEU med hänsyn tagen till att resultaten skulle användas för *typjordbrukskalkyler*. Utredningsgruppen antog namnet *Typjordbrukskommittén*.

Typjordbrukskommittén drar upp riktlinjerna för en förbättrad undersökning

Kommittén konstaterade i sitt betänkande (SOU 1952:41) att det fanns betydande brister i JEU. Bland de brister som framhölls var att de ekonomiska begreppen var ålderdomliga och inkonsistenta. Vidare ansågs kvantitetsredovisningen vara otillräcklig på både intäcks- och kostnadssidan. Bland bristerna i övrigt framhölls att representativiteten inte var tillfredsställande.

Stor möda lades i utredningen ned på att få fram en regional fördelning av urvalet, så att det speglade det svenska jordbruket. Då jordbrukspoliti-

ken syftade till att ge "full lönsamhet" vid gårdar med en viss rationalitet var effektiviteten vid JEU-företagen jämfört med populationen i stort en central fråga. Utredningen föreslog därför löpande utvärderingar av representativiteten avseende mekaniseringsgrad etc.

Population och urval

Populationen i JEU utgjordes av samtliga lantbruk med en åkerareal av minst 2,1 och högst 100,0 hektar åkermark. Dessa lantbruk indelades i åtta produktionsområden och sex storleksgrupper. Storleksgruppen 10-20, det s.k. basjordbruket, gavs hög prioritet då jordbrukspolitiska målsättningar kopplades till denna grupp. Av urvalsplanens 2 000 gårdar skulle 900, dvs. 45 procent, avse basjordbruket.

Urvalsproceduren sköttes av hushållningssällskapen. Sällskapens tjänstemän och lokala representanter tillfrågade ett antal jordbrukare om de var villiga att medverka i JEU. Följande anvisning gällde för urvalet av gårdar:

"I fråga om beskaffenheten för de brukningsdelar, som böra ingå i den jordbruksekonomiska undersökningen, bör uppmärksammas att de deltagande brukningsdelarna tillsammans tagna i görligaste mån representerar ett genomsnitt för respektive områden. Detta innebär, att brukningsdelar med olika driftsinriktning, olikartade förutsättningar med hänsyn till ägoslagsfördelning och produktionsapparat samt olika god skötsel etc. bör medtagas i så vitt möjligt samma proportion som de förekommer inom området."

Typjordbrukskommitténs kommentar till urvalsförfarandet är att resultaten inte kan bedömas som representativa på samma sätt som resultaten från ett slumpmässigt urval.

Undersökningens organisation

Den ändrade uppläggnings av JEU tillämpades för första gången under undersökningsåret 1954. Undersökningsledningen kom att utgöra en särskild byrå inom Lantbruksstyrelsen och fick därmed en fastare organisation. Till JEU knöts en nämnd med representanter för huvudanvändarna av resultaten.

Fältarbetet i JEU sköttes av hushållningssällskap (10 kontor), Sveriges Lantbruksförbunds driftsbyrå (16 kontor) eller enskilda bokföringsföreningar (6 kontor). Den löpande redovisningen utfördes i de flesta fall av brukaren själv med hjälp av tre typer av dagböcker, samtliga med genomskriftskopior. Följande dagböcker användes: Dagboksrapport över kassaomsättningen, Arbets- och dragkraftsrapport samt Dagboksrapport över omsättningen av produkter m.m.

Årssammandrag av bokföringsmaterialet genomfördes på bokföringskontoren, varefter materialet överfördes till Lantbruksstyrelsen. Första året

ett företag deltog i JEU genomfördes ett antal inventeringar. Maskiner och redskap inventerades av bokföringskontoren och byggnadsteknisk personal vid lantbruksnämnderna inventerade byggnadsbeståndet. Vidare gjorde skogsvårdsstyrelserna en beskrivning av skogsbeståndets sammansättning.

Bearbetningarna vid Lantbruksstyrelsen var främst inriktade på att ta fram medeltal per företag inom storleksgrupp och område. För detta ändamål bildades gruppsummor genom summering av bokslutsdata per företag. Denna beräkningsmetod innebar att det enskilda företaget kom att påverka medeltalen i proportion till den relativa storleken av gårdens data.

Övriga förändringar

Redovisningsperioden skulle utgöras av kalenderåret. Tidigare uppgjordes boksluten per den 1 juli.

Den tidigare indelningen av landet i fem produktionsområden ersattes med en indelning i åtta produktionsområden Redovisningssystemet gjordes fullständigare och mer detaljerat än för tidigare år. Sålunda insamlades kvantitetsuppgifter i stor utsträckning. Underlaget för avskrivningsberäkningar på maskiner och redskap samt byggnader förbättrades.

Typkalkylernas uppgång, nedgång och fall

Typkalkyler baserade på JEU kom under slutet av 1950-talet att få en central roll vid prissättningen på jordbrukets område. Inkomstjämförelser gjordes mellan väl definierade grupper av jordbrukare och industriarbetare. Inkomstklyftan blev ett uttryck för inkomstskillnaden mellan jämförelsegrupperna.

Prissättningen reglerades genom en form av ramavtal, som för ett antal år lade fast principerna för prisregleringarna. Under en sådan period styrdes prissättningen av olika spärregler. Vid utlösning av en spärregel blev normalt följden att importavgifter och prisgränser justerades. Som exempel kan nämnas att en tre-procent-regel tillämpades under sexårsavtalet 1959–1965. Denna regel var konstruerad med hjälp av en världsmarknadsprisindex (VM-index) och kostnadsindex (K-index).

Under 1970- och 1980-talen fick typkalkylerna successivt en minskad betydelse för prissättningen. Begreppet inkomstklyftan utmönstrades och prissättningen kom att bestå av följande delar: a) Kompensation för prisökningar på insatsvaror, b) Kompensation för de inkomstökningar som andra grupper uppnått och c) Avdrag för rationaliseringsvinster i jordbruket.

Omkring 1980 hade typkalkylerna spelat ut sin roll och beräkningarna lades ned. Orsakerna till att dessa kalkyler övergavs var troligen flera. En orsak var att beräkningarna inte längre ansågs ge en relevant bild av in-

komstklyftan. Vidare innebar den fortgående neddragningen av urvalet i JEU att indata successivt försämrades. På 1980-talet gjordes i stället en satsning på utveckling av typgårdar och modelljordbruk baserade dels på JEU, dels på den s.k. Deklarationsundersökningen (se nedan).

Produktionen flyttas till SCB

SCB fick vid halvårskiftet 1975 ta över produktionsansvaret för JEU. En utredning rörande JEU hade dessförinnan genomförts i Lantbruksekonomiska samarbetsnämndens (LES) regi. Liksom tidigare skulle LES och dess inkomstgrupp besluta i frågor om JEU:s omfattning, dess urval av företag, samt undersökningens tekniska uppläggning och utförande.

I samband med överföringen av JEU till SCB påbörjades en översyn av undersökningen. Den nya uppläggningsen tillämpades för första gången i 1976 års undersökning.

Population och urval

Populationen i JEU omfattade företag med en åkerareal om 20,1–100,0 hektar i slättbygderna och 20,1–50,0 ha i Götalands och Svealands skogsbygder samt Norrland. Populationen begränsades dessutom genom att endast företag som ägdes eller arrenderades av fysiska personer ingick. Populationen begränsades också genom uteslutning av vissa trädgårdsföretag samt företag med stor produktion av slaktsvin eller höns och kycklingar.

Urvalsram för JEU utgjordes av Lantbruksregistret (LBR). Av det totala urvalet omfattande 1 000 företag låg tyngdpunkten på slättbygderna med 720 företag. Resterande företag fördelades med 160 företag i skogsbygderna och 120 företag i Norrland. Företagen skulle medverka i fyra år, dvs. urvalet förnyades med en fjärdedel varje år.

Till följd av bortfall främst vid rekryteringen inför det första deltagaråret kom urvalet inte upp i planerade 1 000 företag. Undersökningsåret 1976 medverkade 883 företag och efterhand minskades urvalsstorleken genom dels neddragning av urvalsramen, dels bortfall. Antalet redovisade företag hade i JEU 1990 minskat till 601 företag.

Urvalet byggde på en stratifiering av rampopulationen efter åkerareal och nötkreatursenheter samt geografiskt på produktionsområden. Den långa tid som förflöt mellan urvalsdragning och undersökningsår motiverade att stratifieringen reviderades vid redovisningstillfället med aktuella LBR-uppgifter (s.k. poststratifiering).

Estimationsmetoden utgjorde en vägd medeltalsestimation. För varje företag i urvalet beräknades urvalssannolikhet och uppräkningsfaktor. Denna faktor anger det antal företag som varje uttaget företag får representera.

Den preliminära uppräkningsfaktorn omräknades senare till en definitiv som innefattade en korrektion för objektsbortfallet.

Uppgiftsinsamling

I uppgiftsinsamlingen fortsatte SCB samarbetet med LRF:s Driftsbyrå, lantbruksnämnder och skogsvårdsstyrelser. Inom driftsbyråorganisationen var 35–40 kontor engagerade i JEU-arbetet. Under 1980-talet reducerades antalet engagerade kontor efter hand.

Inventeringarna av byggnader fick en oförändrad uppläggning och utfördes av byggnadskunnig personal vid lantbruksnämnderna. Inventeringarna av maskiner och redskap gjordes av Driftsbyrån. Uppläggningsen av inventeringen ändrades på ett flertal punkter. Inventeringarna av skogstillgångarna anpassades till en nyutvecklade modell som bl.a. ledde fram till den årliga tillväxten och värdeändringen i skogsförrådet.

Uppgiftsinsamlingen i JEU rörande åtgången av arbete och dragkraft erbjöd svåra mätproblem. Gränsdragningen mellan t.ex. arbete och fritid kan av olika personer göras på olika sätt. Metodvalet i JEU innebar att jordbrukarna fick välja mellan att löpande (veckovis) föra en arbetsjournal eller att tre gånger per år lämna uppgifterna i en telefonintervju.

Intäkterna i JEU beräknas enligt nedan:

Inkomst under året

+ Hemmakonsumtion av företagets produkter

+ Lager av produkter i slutet av året

+ Kundfordringar i slutet av året

- Lager av produkter i början av året

- Kundfordringar i början av året

= Intäkter under året

Kvalitetsfrågor

Bortfallet av företag vid rekryteringen av nya företag kom under åren att utgöra ett allvarligt problem. Bortfallsprocenten har varit i storleksordningen 25–30 procent. En studie av bortfallets snedvridande effekt gjordes 1978. I denna bortfallsstudie jämfördes uppgifter i LBR med JEU-företagens uppgifter till LBR. Studien visade att de företag som rekryterats till JEU inte hade några speciella särdrag jämfört med motsvarande grupper av företag i LBR.

Genom övergången till ett slumpmässigt urval skapades möjligheter att med statistiska metoder ange resultatens noggrannhet. För samtliga variabler beräknades medelfel. Vid publiceringen i *Statistiska meddelanden* redovisades medelfelet för ett antal variabler i form av en bokstav vid mätvärdet ifråga.

En successiv neddragning av urvalsstorleken och en förhållandevis snabb rotation av urvalet medförde från början av 1980-talet stora svårigheter att skatta förändringar mellan åren. Detta bidrog till en minskad användbarhet av undersökningen.

ADB börjar användas

Bearbetningarna t.o.m. JEU 1975 genomfördes med manuella metoder. I samband med omläggningen fr.o.m. JEU 1976 utvecklades ett ADB-system i stordatormiljö, som bl.a. omfattade registrering, granskning, bearbetning och resultatredovisning. Det nya systemet var mycket omfattande med ca 1 500 variabler. En betydande del av dessa var härledda från primäruppgifter, t.ex. periodiserade resultat, avskrivningar etc.

Den maskinella granskningen kom att omfatta logiska kontroller och rimlighetskontroller. I de förra kontrollerades dels att det fanns värden för obligatoriska uppgifter, dels att logiska samband var uppfyllda (finns t.ex. uppgift om mjölkproduktion skall också uppgift om kor finnas). I de fall det framkom uppgift som inte uppfyllde fastställda granskningskriterier skrevs det ut ett felmeddelande som skickades till Driftsbyrån för åtgärd.

Förändringar i kalkylmetodik och omfattning

Reala kalkylmodeller införs

Under 1970- och 1980-talen fördes i västvärlden en debatt om hur företagsekonomiska resultat skulle korrigeras för effekterna av inflationen. Intresset för frågan förklaras av att inflationen under den aktuella perioden vissa år uppgick till tvåsiffriga tal. För JEU aktualiserades frågan i början av 1980-talet och ett utredningsarbete genomfördes vid SCB på uppdrag av Lantbruksekonomiska samarbetsnämndens (LES) Inkomstgrupp. Nya reala kalkylmodeller infördes fr.o.m. JEU 1985.

Reala resultatmått erhålls om man till ett nominellt resultat till nukostnad lägger inflationens effekter på eget kapital. Inflationen minskar tillgångarnas köpkraft, medan den för skulderna leder till att man betalar tillbaka lån med pengar som har mindre värde än när lånen togs.

Realiserat reallt resultat

Företaget ses i detta sammanhang som en "going concern" vars produktionsfaktorer måste ersättas efter hand som de förbrukas.

Resultatmättet realiserat reall resultat beräknas på två olika sätt beroende på förhållandet mellan skulder och monetärt kapital. I de fall skulderna är större än de monetära tillgångarna görs en s.k. skuldandelsjustering. Denna görs genom att den andel av den realiserade värdeändringen som motsvarar skuldsättningsgraden i företaget återförs till resultatet. När de monetära tillgångarna är större än skulderna görs i stället avdrag för den köpkraftsförlust man gör på det monetära nettokapitalet.

Reall resultat inklusive orealiserade värdeändringar

I det andra realla resultatmättet, reall resultat inklusive orealiserade värdeändringar, inräknas även de orealiserade värdeändringar som uppstått under redovisningsperioden. Detta resultatmått har bara relevans i ett längre tidsperspektiv eftersom den enskilde jordbrukaren sällan har möjlighet att tillgodogöra sig orealiserade värdeändringar på kort sikt. Inte heller behöver negativa förändringar kortsiktigt resultera i några utbetalningar.

Ändrade redovisningsprinciper

Till följd av den successivt minskade urvalsstorleken skedde fr.o.m. JEU 1984 en ändring i den regionala redovisningen. Från att tidigare ha redovisat resultaten på produktionsområden (övre och nedre Norrland redovisades sammanslagna) skedde en övergång till de tre riksområdena.

I JEU 1988 ändrades den traditionella redovisningen efter åkerareal till redovisning efter driftens inriktning och omfattning. Tyngdpunkten lades därvid på mjölkproduktionen, medan specialiserad svinproduktion och nötköttsproduktion inte längre ingick i undersökningen.

Genom att grupperingen efter driftsinriktning i JEU 1988 var ny medgav den ordinarie redovisningen inte jämförelser bakåt i tiden. Den typologibaserade avgränsningen av populationen infördes successivt med $\frac{1}{4}$ av urvalet per år fr.o.m. JEU 1986.

De traditionella jordbruksförhandlingarna upphör

År 1989 kom att bli det sista året med årliga överläggningar mellan Konsumentdelegationen och Lantbrukarnas förhandlingsdelegation. Detta förklaras främst av att en GATT-överenskommelse innebar att stödet till jordbruket skulle hållas oförändrat under 1989 och 1990, tills en långsiktig uppgörelse träffats.

Behovet av lantbruksekonomisk information minskade avsevärt. De satsningar som under 1980-talet gjorts på typgårdar och modelljordbruk kom inte att få någon större betydelse som jordbrukspolitiskt beslutsunderlag. Resultaten från de realla kalkylmodeller som infördes i JEU i mitten av 1980-talet upplevdes som svårtolkade, varför denna omläggning knappast bidrog till någon ökad användning av undersökningen.

Neddragningar i statistiken efter 1990 års beslut

Det jordbrukspolitiska beslutet 1990 innebar att jordbruket i flera avseenden skulle jämföras med andra näringar. Avreglering och marknadsorientering var nyckelord. Inkomstjämförelser mellan jordbrukare och andra jämförbara grupper i samhället var inte längre efterfrågade.

Utredningen om livsmedelsstatistiken i början 1990-talet konstaterade det minskade behovet av bl.a. lantbruksekonomisk statistik. Utredningsförslaget ledde till vissa neddragningar i JEU fr.o.m. undersökningsåret 1991. Den främsta ändringen var att jordbrukarfamiljens inkomster utanför jordbruksföretaget inte längre redovisades.

Från följande undersökningsår (JEU 1992) uteslöts uppgifter om arbetsinsatsen för brukarfamiljen och anställda. Detta skapade problem vid beräkningen av avskrivningsunderlaget för byggnader och anläggningar, som inkluderade värdet av arbetsinsatsen. Vissa schablonberäkningar fick därför tillgripas.

EU-medlemskapet gav nya förutsättningar

EU:s system för bokföringsundersökningar

Som medlemsland i EU måste Sverige lämna uppgifter från JEU till EU:s bokföringssystem Farm Accountancy Data Network, FADN. Resultaten från FADN används främst inom EU-Kommissionen som underlag för olika jordbrukspolitiska beslut.

Populationen i FADN beskrivs och avgränsas med hjälp av EU:s typologisystem för jordbruksföretag, som i princip är uppbyggt på samma sätt som det svenska. Den viktigaste skillnaden är att det svenska systemet utnyttjar uppgifter om standardiserat arbetsbehov vid sammanvägning av produktionsgrenar, medan EU-systemet baseras på Standard Gross Margins (SGM) som är ett standardiserat täckningsbidrag.

Ett jordbruksföretags ekonomiska storlek bestäms i EU:s system med hjälp av dess sammanlagda standardtäckningsbidrag. Storleken uttrycks i European Size Units (ESU), som i början av 1999 motsvarade 1 200 ECU. Denna omräkningsfaktor kan ändras för att skapa jämförbarhet över tiden.

Medlemskapet leder till en utbyggd undersökning

I förhandlingarna inför EU-inträdet erhöll Sverige en övergångstid om tre år för anpassning av JEU till FADN-systemet.

FADN-populationen skall omfatta 90–95 procent av jordbrukets samlade SGM-värden. Detta medförde för JEU-populationen att en nedre storleks-

gräns sattes till 8 ESU. Urvalsstorleken skulle fördubblas och fr.o.m. JEU 1998 uppgå till 1 000 företag.

Datainnehållet skulle uppfylla EU-kraven fr.o.m. JEU 1996. Anpassningen av datainnehållet i JEU till att uppfylla FADN-kraven har inneburit betydande utbyggnader. Följande delar har tillkommit i JEU: a) Arbetsinsats, b) Skördar, c) Internomsättning av fodergrödor och d) Specificering av direktstöd.

Dataleveranserna från JEU till FADN sker i form av avidentifierade företagsuppgifter i en databas. Materialet genomgår en maskinell granskning även vid EU-Kommissionen. FADN-databasen används i huvudsak för jordbrukspolitiska analyser inom Kommissionen. Publicering av FADN-resultaten ges låg prioritet och de bastabeller som redovisas framkommer med betydande eftersläpning.

Den nationella redovisningen i *Statistiska meddelanden* kompletterades fr.o.m. JEU 1997 med redovisning enligt EU:s typologi. Regionalt redovisas på tre regioner.

Ett nytt ADB-system i PC-miljö togs i bruk fr.o.m. 1996 års undersökning. Det nya systemet avses ge en rationellare statistikproduktion och möjliggöra mer flexibla resultatuttag än det gamla stordatorsystemet gjorde.

För att förbättra kvaliteten och öka kostnadseffektiviteten i JEU prövas nya vägar i uppgiftsinsamlingen. Livsmedelsekonomiska samarbetsnämnden har initierat ett försök att få ADB-intresserade jordbrukare att direkt i gårdens bokföring lämna de uppgifter som krävs för FADN. Ett annat försök går ut på att från ett mindre antal gårdar samla in så detaljerade uppgifter att produktionsgrenskalkyler kan upprättas.

FADN-systemet omprövas

FADN-systemet utformades i början av 1970-talet. Sedan dess har såväl jordbrukspolitikernas som forskarnas behov ändrats till följd av ändringar i EU:s jordbrukspolitik, utvidgningen med nya medlemsländer etc. Samtidigt har utvecklingen inom informationsteknologin gett nya förutsättningar.

I slutet av 1990-talet påbörjades ett översynsarbete av FADN med sikte på att statistik från det nya systemet skulle finnas tillgängligt ett par år efter sekelskiftet.

Deklarations- och taxeringsmaterial som underlag för statistik

Tidiga förslag om deklarationsundersökning

I en rapport från 1905 års statistiska kommitté analyseras olika metoder för jordbruksstatistiken och s.k. lokalundersökningar ges förord (se vidare avsnittet *Statistiska centralbyrån tar över*). Som en supplementär jordbruksstatistik föreslog kommittén att Lantbruksstyrelsens årsberättelser skulle utnyttjas för att beskriva jordbrukets ekonomi och drift vid större jordbruk (företag med egna hemslån, lantbruksskolor etc).

I ett betänkande från Departementalkommittén (1912) framhölls att det då tillskapats ytterligare en källa för statistikframtagning nämligen deklarationsmaterial. Betänkandet pekar på att deklarationsuppgifter exempelvis vart femte eller tionde år skulle kunna utnyttjas för att belysa även småjordbruken, som inte omfattas av Lantbruksstyrelsens årsberättelser. De här beskrivna undersökningsansatserna blev dock inte realiserade i detta skede.

De första deklarationsundersökningarna

Stora prisfall på animalieprodukter inträffade i slutet av 1920-talet och början av 1930-talet. Detta ledde till att det under åren 1930–1934 tillkom en rad regleringar på jordbrukets område. Genom riksdagsbeslut sattes mål för stödpolitiken där prisnivån för jordbruksprodukter relaterades till prisnivån under en period på 1920-talet.

Den statliga krispolitiken skapade behov av ett bra statistiskt underlag rörande jordbrukets ekonomi. Behovet aktualiserades ytterligare då 1938 års jordbruksutredning tillsattes. För 1932, 1935 och 1937 lät utredningen genomföra bearbetningar av självdeklarationer för ett urval gårdar. Insamlingen av deklarationsmaterialet var samordnad med den s.k. driftsundersökningen.

Syftet med deklarationsundersökningarna 1932, 1935 och 1937 var att bearbeta självdeklarationerna för urvalet i driftsundersökningen, nära 18 000 företag. Deklarationer kunde dock bara inhämtas från en mindre del av detta urval (ca 8 000), då länsstyrelserna hade stora svårigheter att identifiera de efterfrågade deklarationerna. Det visade sig också vara svårt att bearbeta vissa deklarationer då uppgifterna var motsägande och ofullständiga (Zetterberg 1954).

Resultaten redovisades på tre stora naturliga jordbruksområden: a) södra och mellersta Sveriges slättbygder, b) södra och mellersta Sveriges skogs- och dalbygder samt c) norra Sverige. Företagen fördelades på sju storleksklasser. Inom områdena b) och c) visade sig antalet företag i de högre storleksklasserna bli så lågt att resultaten inte kunde användas.

Vid bearbetningen framtogs dels uppgifter per arealenhet (hektar), dels totalsiffror för större områden och för hela riket. För vissa variabler beräknades även resultatet per brukningsdel.

Krigsutbrottet 1939 ledde till en omprövning av jordbrukspolitiken, varvid försörjningspolitiska frågor kom i förgrunden. Den s.k. LK-delegationen gavs i uppdrag att undersöka utvecklingen av jordbrukets inkomster och utgifter. Ett av underlagen för detta utgjorde de deklarationsundersökningar för åren 1938 och 1940, som genomfördes av Statens livsmedelskommission. Deklarationsundersökningar för åren 1941–1949 utfördes av Statens livsmedelskommission och (i slutet av perioden) av Statens jordbruksnämnd.

Deklarationsundersökningen förs över till SCB

År 1951 överflyttades ansvaret för Deklarationsundersökningen (DU) från Statens jordbruksnämnd till SCB. Inkomståret 1950 var det första år för vilket SCB genomförde undersökningen.

Uppläggningsen av DU för åren 1950–1952 var i stort sett densamma som tillämpades under 1940-talet. Urvalet omfattade 8 000–9 000 av brukaren ägda jordbruksföretag. I brist på en aktuell urvalsram hämtades urvalet från de brukningsdelar som deltog i den av 1938 års jordbruksutredning genomförda driftsundersökningen.

Uppgiftsinsamlingen för DU byggde på deklarationsblanketter inlämnade från taxeringsmyndigheterna. Efter att tillstånd erhållits från Kungl. Maj:t översände SCB listor till skattemyndigheterna över de i urvalet ingående brukningsenheterna.

På SCB överfördes uppgifterna manuellt till s.k. kartoliner, som utgjorde underlag för vidare bearbetning av uppgifterna. I kartolinerna gjordes en relativt långtgående specificering av inkomster och utgifter, nettointäkter från olika förvärvskällor samt tillgångar och skulder

I första hand hämtades uppgifterna från självdeklarationernas A-bilaga. Ur denna bilaga erhöles data om jordbrukarnas kontanta inkomster och utgifter i företaget. Från deklarationens huvudblankett hämtades uppgifter om nettointäkter med uppdelning på jordbruksfastighet, annan fastighet, rörelse, tjänst, förvärvsverksamhet och kapital.

Totalbelopp skattades utifrån förhållandet mellan den totala åkerarealen enligt 1944 års jordbruksräkning vid samtliga brukningsdelar inom respektive storleksgrupp och område samt åkerarealen vid de undersökta brukningsenheterna.

Resultatens kvalitet diskuterades tämligen ingående i resultatrapporterna från DU. Sålunda framhålls i rapporten från DU 1950 att redovisade inkomster och utgifter inte med säkerhet anger den ekonomiska

utvecklingen. Ett skäl angavs vara att redovisningen i deklARATIONERNA av försäljningsinkomsterna över tiden blivit allt fullständigare. Ett annat skäl som nämndes var att brukningsenheterna i urvalet hade en högre produktionsförmåga och en rationellare drift än genomsnittet.

Den regionala redovisningen gjordes liksom i tidigare deklARATIONERNA undersökningar på tre områden och sju storleksklasser. Inkomsterna och utgifterna redovisades med uppdelning på vardera ca 15 poster. Publiceringen av resultaten skedde i början av år två efter inkomståret. Under 1950-talet publicerades DU i form av en stencilerad rapport för att från början av 1960-talet redovisas i SCB:s serie *Statistiska Meddelanden*.

Vad gäller användningen av DU-materialet var totalkalkylen ett viktigt område på 1950-talet. DU-uppgifter användes för beräkningar av vissa kostnadsposter i kalkylen. Ett problem i sammanhanget var dock att DU redovisades på kalenderår och totalkalkylen på produktionsår.

Kartolin från Deklarationsundersökningen 1976

STATISTISKA CENTRALBYRÅN
DEKLARATIONSUNDERSÖKNINGEN
FÖR JORDBRUKARE

Inkomstår

Akerareal
i juni

ögd _____

arr _____

s:o 63,5

Brukare- kategori	Födelseår	Bearbet- ningskod	Jordbruksvärde	Skogsvärde
			121000	144000

1	ANTAL BRUKARE	1	UTGIFTER för	
2	AKER ögd	24,0	24 ARBETSLONER	41599
3	AKER arrenderad	39,5	25 INKÖP av utsäde och fodermedel	467359
4	XNG OCH BETESMARK	7,0	26 skummjolk	—
5	SKOGSMARK	80,5	27 gödselmedel	8325
INKOMSTER av			28 bränn- och smörjoljor	8325
6	VÄXTODLING: spannmål m. m.	12289	29 levande inventarier	214868
7	sockerbetor	—	30 döda inventarier	113486
8	potatis m. m.	—	31 ELEKTRISK STROM	23898
9	hå, halm	2653	32 UNDERHÅLL av inventarier	20147
10	HUSDJUR M. M.	1019346	33 byggnader	67316
11	MJÖLK till mejeri	—	34 vägar och diken	13038
12	till enskilda	—	35 ARRENDEN, undantagsförmåner	10600
13	FJÄDERFX OCH XGG	—	36 RANTOR	57846
14	STATSBIDRAG OCH SKORDESKADEERSÄTT- NINGAR M. M.	—	37 PERSONBIL	4930
15	SKOGSBRUKET	97430	38 DIVERSE	105427
16	SKOGSKONTO uttag	—	39 SUMMA KONTANTA UTGIFTER	1157164
17	ARRENDEN OCH HYROR	1875	icke avdragbara utgifter	
18	FÖRSKLINING AV REDSKAP M. M.	—	40 Nyupptätning av yttre inventarier	—
19	KORSOR enligt ² annan ers ₄	1472	41 Ny-, till- eller ombyggnad	—
20	" ² efter ₆ = återb	16321	Däruv ur diverse (se post 87)	
21	ANNAN ERSÄTTNING ¹ ₆	—		
22	DIVERSE	1658		
23	SUMMA KONTANTA INKOMSTER	1.154.044		

Flera viktiga förändringar under åren

Slumpmässigt urval infördes från 1953 års undersökning. En svårighet vid urvalsdragningen till DU och andra stickprovsundersökningar hade tidigare varit att få tillgång till ett aktuellt material rörande totalpopulationen för jordbrukarna.

Riksförbundet landsbygdens folk (RLF) byggde i början av 1950-talet upp ett register över samtliga jordbruksföretag. Registret var upplagt på hålkort och förnyades fortlöpande. SCB gavs under 1954 möjlighet att ur RLF-registret dra ett urval för arealinventeringar, husdjursräkningar m.m. Ur detta urval drogs DU-urvalet som ett underurval. Fördelningen av urvalsenheterna på områden och storleksgrupper gjordes i huvudsak proportionellt mot åkerarealen med motiveringen att variansen för de viktigaste växtslagen och husdjuren ökar med åkerarealen.

Omläggningen 1961

En omfattande omläggning gjordes i DU 1961. Ett nytt skattningsförfarande infördes, vilket innebar att varje enskild brukningsenhet uppräknades individuellt i omvänd proportion till dess urvalssannolikhet. För bortfall p.g.a. ej inkomna uppgifter gjordes en korrigerings vid uppräkningarna.

Populationen fick vid samma tillfälle en ändrad sammansättning i fråga om brukarkategorier, genom att även arrenderade brukningsenheter medtogs i undersökningen. En viktig effekt av detta blev att totaler kunde skattas med bättre precision. Tidigare hade inkomst- och utgiftsposter för arrenderade enheter beräknats utifrån belopp per hektar avseende ägda enheter.

Urvalsstorleken i DU har under perioden 1950-1990 utvecklats enligt följande:

<i>DU 1950</i>	<i>8 747 företag</i>
<i>DU 1960</i>	<i>7 806 företag</i>
<i>DU 1970</i>	<i>10 441 företag</i>
<i>DU 1980</i>	<i>9 110 företag</i>
<i>DU 1990</i>	<i>6 598 företag</i>

Specificeringen av resultatposterna utökades något i DU 1961 och ytterligare något i DU 1962. Intermittent infördes redovisning av naturaförmåner samt andra driftskostnader än kontanta.

I samband med DU-omläggningen 1961 skedde en övergång till elektronisk databehandling. Nästa större förändring av databehandlingssystemet genomfördes i DU 1970.

Den successiva övergången i jordbruket från deklaration enligt kontantprincip till deklaration enligt bokföringsmässiga grunder föranledde en ändring i undersökningens uppläggning i slutet av 1970-talet. I första hand påverkades posterna avskrivningar, inkomster av djur till liv och slakt samt balansändringar.

Typklassificeringen införs 1984

I DU 1984 infördes typklassificeringssystemet för jordbruksföretag. Driftsgrenarnas relativa storlek, mätt i deras standardiserade arbetsbehov, ger underlag för klassificering efter driftsinriktning. Parallellt med redovisningen enligt typologin behölls redovisningen efter åkerareal, vilket möjliggör jämförelser över tiden.

Deklarationsundersökningen kompletteras med uppgifter ur Inkomst- och förmögenhetsregistret

Redovisningen i DU delades fr.o.m. DU 1984 på två statistiska meddelanden. Den ena publikationen redovisade totaluppgifter för regioner etc. och medeltal per företag.

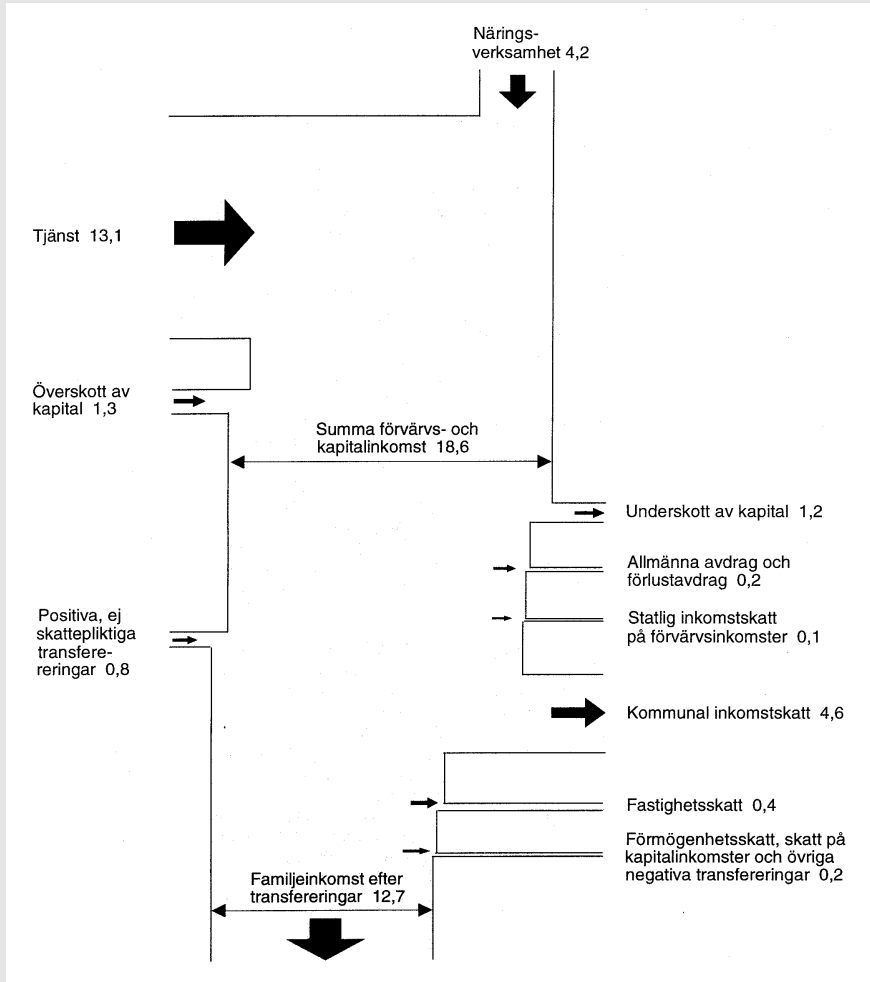
Den andra publikationen skilde sig avsevärt från tidigare publicering och inriktades på uppgifter om jordbruksföretagarna (inklusive maka/-make). Det främsta syftet var att komplettera den tidigare redovisningen i DU med uppgifter om positiva och transfereringar (bidrag respektive skatter). På detta sätt kunde en mer fullständig bild ges av brukarfamiljens ekonomiska situation. Redovisningen avsåg dels medeltal per familj, dels totaler.

Utbyggnaden av DU:s datainnehåll möjliggjordes genom tillgången till det vid SCB förda Inkomst- och Förmögenhetsregistret (IoF), som innehåller taxeringsdata kompletterade med uppgifter om transfereringar.

De resultat som publicerades om jordbruksföretagarna baserades på sambearbetningar av dels DU- och IoF-registren, dels LBR och IoF-registret. Vid bearbetningarna identifierades företagen (fysiska och juridiska personer) i IoF-registret med hjälp av personnummer.

Sambearbetningen av DU och IoF har utnyttjats för redovisning på tre riksområden. För att erhålla resultat på länsnivå genomfördes sambearbetningar mellan LBR och IoF. Anledningen till att den senare bearbetningen inte användes genomgående var att uppgifterna om vilka brukare som fanns på respektive företag hade högre kvalitet i DU än i LBR. För att nå överensstämmelse i redovisningarna har uppgifterna från sambearbetningen av LBR och IoF räknats om till samma nivå som sambearbetningen av DU och IoF.

**Jordbrukarnas taxerade inkomster, skatter m.m. 1992.
Miljarder kronor. Fysiska personer**

Levnadsstandarden jämförs

Under efterkrigstiden fram till senare delen av 1980-talet var det s.k. inkomstmålet vägledande i svensk jordbrukspolitik. Inkomstmålet innebar att de som var sysselsatta inom jordbruket skulle kunna nå en ekonomisk standard som var likvärdig med den som erbjöds inom andra näringar. Medlen för att uppnå inkomstmålet var både prispolitiska åtgärder och rationaliseringsstöd.

I anslutning till de årliga överläggningarna om jordbrukspriserna redovisades material som bl.a. belyste jordbrukarfamiljernas inkomster jämfört med främst inkomsterna för industriarbetarfamiljer men även med småföretagarfamiljer. I stor utsträckning byggde dessa jämförelser på undersökningar baserade på taxeringsdata. En ofta framförd kritik mot detta material var att det inte gav rättvisande jämförelser mellan löntagare och företagare.

I en jordbrukspolitisk proposition i slutet av 1970-talet (Prop. 1977/78:154) framhöll jordbruksministern behovet av levnadsstandardjämförelser:

”Jag delar jordbruksnämndens uppfattning att det är angeläget att undersökningar fortlöpande sker av arbetsåtgången inom jordbruket och levnadsstandarderna för olika grupper.”

Under hösten 1978 tillsatte Lantbruksekonomiska samarbetsnämndens inkomstgrupp en projektgrupp med uppgift att ta fram levnadsstandardjämförelser. I gruppens slutrapport belystes levnadsstandarden för olika grupper. En av slutsatserna i rapporten var att ytterligare utvecklingsarbete krävdes. Detta föranledde inkomstgruppen att tillsätta en ny projektgrupp (Levnadsstandardgruppen).

Under tiden som Levnadsstandardgruppen arbetade tillsattes 1983 års livsmedelskommitté, som bl.a. fick i uppgift att se över inkomstjämförelserna mellan jordbrukare och andra grupper. Slutrapporten från Levnadsstandardgruppen som lämnades 1983 utgjorde en del av det material som lades fram inför kommittén.

Levnadsstandardgruppen ägnade stor uppmärksamhet åt en precisering av inkomstbegreppet. Som utgångspunkt valde man den traditionella definitionen:

”Inkomsten under en period är lika med den konsumtion som skulle kunna ske under perioden utan att den reala förmögenhetsställningen förändras”.

Tyngdpunkten i gruppens arbete blev att utifrån tillgängligt dataunderlag definiera och beräkna nominella och reala jämförelseinkomster. Gruppen konstaterade att det för småföretagare inte fanns tillgång till material motsvarande DU och JEU. För inkomstjämförelserna kom Inkomstfördelningsundersökningen vid SCB (HINK) att få en central roll. För att möjlig-

göra jämförelser gjordes urvalsförstärkningar för jordbrukargruppen under ett antal år.

Uppgifter ur DU och JEU användes för vissa korrigeringar för att erhålla jämförelseinkomsterna. Levnadsstandardgruppen framhöll betydelsen av samordning mellan olika undersökningar. Särskilt betonades vikten av att samordna DU och HINK.

Deklarationsundersökningen läggs ned

Förutsättningarna för DU förändrades successivt under senare delen av 1980-talet och början av 1990-talet. Skattereformen 1991 innebar att förvärvskällorna Jordbruksfastighet, Fastighetsförvaltning och Rörelse slogs samman till Näringsverksamhet, varför verksamheten i jordbruket inte alltid kunde särskiljas. Vidare försämrades stegvis specificeringsgraden av intäkter och kostnader i näringsbilagorna. Till detta kom att behovsbilden ändrades väsentligt genom 1990 års jordbrukspolitiska beslut.

Urvalet i DU minskades från inkomståret 1991 till 1 500 medelstora växtodlings- respektive mjölkföretag i södra och mellersta Sverige och 1 200 mjölkföretag i stodområdet, dvs. totalt 2 700 företag. Det nya urvalet innebar en anpassning till behoven av data för de typgårds- och modelljordbruksberäkningar som efterfrågades för jordbrukspolitiska ställningstaganden. Från inkomståret 1994 lades DU ned till följd av ändrade statistikbehov genom EU-inträdet 1995.

Intresset för de samband mellan DU och LBR med IoF, som påbörjades på 1980-talet, kvarstod även efter DU:s nedläggning. Sålunda genomfördes bearbetningar av LBR och IoF för vissa år för att belysa jordbrukarfamiljernas samlade ekonomi.

Under senare delen av 1990-talet gjordes även samband mellan LBR och dataregistrerade uppgifter från jordbrukardeklarationernas näringsbilagor, det s.k. SRU-registret. Syftet var främst att för totalalkylens behov skatta vissa poster som byggnadsinvesteringar, underhåll av maskiner och byggnader samt ränteintäkter och räntekostnader. Specificeringsgraden i näringsbilagorna minskade dock ytterligare från inkomståret 1997, varför förutsättningarna för sådana bearbetningar ytterligare försämrades.

Referenser

Officiellt tryck

- Den Jordbruksekonomiska undersökningen. Betänkande avgivet av en särskild delegation. SOU 1952:41.
- Departementalkommitterades betänkande II:6. Avgivet den 31 december 1912. Jordbruksdepartementet.
- Farm Accountancy Data Network. An A to Z of methodology 1989. Commission of the European Communities.
- Jordbrukarnas taxerade kontanta inkomster och utgifter, nettointäkter, tillgångar och skulder år 1961 (samt senare årgångar). Statistiska Meddelanden, SCB.
- Jordbruksekonomiska undersökningen 1976 (samt senare årgångar). Statistiska Meddelanden, SCB.
- Levnadsstandarden för jordbrukare och jämförbara grupper, 1983. Lantbruksekonomiska samarbetsnämnden.
- Nya riktlinjer för jordbrukspolitiken. Prop. 1977/78:19.
- PM angående jordbrukarnas kontanta inkomster och utgifter år 1950. Kungl. Statistiska centralbyrån.
- Räkenskapsresultat från svenska jordbruk 1914–1915 (samt senare årgångar t.o.m. 1975). Meddelande från Kungl. Lantbruksstyrelsen.
- Statistikbehovet inom livsmedelssektorn – vissa förslag till förändringar på kort sikt. SOU 1990:99.
- Statistiken inom livsmedelssektorn – förslag till förändringar. SOU 1991:99
- Statistiska kommittén: Jordbruksstatistik, 1908, Sveriges officiella statistik och dess allmänna organisation.

Andra skrifter

- Andersson, K.O., 1985: Femtio år med debet och kredit.
- Andersson, Å., m.fl., 1991. Statens jordbrukspolitik under 200 år. Skrifter om skogs- och lantbrukshistoria. Nordiska Muséet.
- Hjelm, L., 1948: Den jordbruksekonomiska kostnadsberäkningens innebörd och grundförutsättningar.
- Hjelm, L., 1952. Studier i det svenska lantbrukets lönsamhetsutveckling under 1940-talet. Skrifter från Jordbrukets Utredningsinstitut, 2.
- Hyrenius, H., 1947. Statistisk-ekonomiska studier rörande det svenska jordbruket.
- Nilsson, O., Swedborg E. 1959: Sexårsavtalet för jordbruket. Bakgrund och innebörd.
- Samuelsson G., Toll M. 1994: Fällnäs gård. Några nedslag i ett Södertörns gods agrara historia. Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien.
- Söderlind, T., 1953: Statistiska centralbyråns organisation och verksamhet. Statistisk Tidskrift.
- Westermarck, N., 1989. Tillkomsten av lantbrukets lönsamhetsundersökningar i Norden.
- Winsler, P. G., 1940: Några huvudpunkter på en utvecklingslinje inom det svenska jordbrukets bokföringsstatistik.
- Zetterberg, O., 1954. Deklarationsundersökning. 1938 års jordbruksutredning.